

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח):

הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

נסיעה ערב שבת - מקורות והערות

עיקרי ההלכות

- א. מספר תנאים להיתר נסיעה בערב שבת:
- נסיעה במכונית לדרך שלא עולה על שלש שעות ושש דקות מותרת, אם יגיע ליעדו מספיק זמן קודם שבת, שיוכל להכין צרכיה.
 - אם הודיע מראש למארחיו על הגעתו, והם מכינים עבורו צרכי שבת, מותר לצאת גם לדרך שאורכת יותר משלש שעות ושש דקות. כמו כן, אם יודע שבמקום אליו מגיע מכינים צרכי שבת ברווח או שמביא עמו את צרכי השבת - מותר.
 - יש שכתבו שיתכנן את נסיעתו כך שיגיע עד שעה לפני שבת.
 - על הנוסעים בתחבורה ציבורית להקפיד להגיע בזמן בו הנהג יכול לחזור למקומו לפני שבת.

א. יציאה לדרך בערב שבת

- על מנת שיוכל אדם לקיים את מצוות השבת כהלכתה, קבעו חכמים: "אל יהלך אדם בערבי שבתות יותר מג' פרסאות". לפי שאם יצא לדרך רחוקה כזו, לא ימצא במקום אליו יגיע צרכי שבת עבורו, שהרי במקום אליו יגיע לא משערים שהוא בדרך¹.
- ממילא, ישנם אופנים בהם מותר לצאת לדרך כזו בערב שבת:
- א. אם הודיע מראש שהוא עתיד להגיע לשבת, ומכינים עבורו צרכי שבת במקום אליו יגיע².
 - ב. אם יודע שמקום אליו יגיע מכינים תמיד צרכי שבת ברווח ויהיה עבורו אפילו ללא הודעה מראש³.

ב. נסיעה בערב שבת

- בנוסף לאמור לעיל, בימינו כשהנסיעות הן ברכב, יש צד נוסף להקל. הפוסקים כתבו ששיעור ג' פרסאות, לא מחושב על פי המרחק הפיזי, אלא על פי הזמן. כל פרסה מורכבת מששה מיל, הזמן שלוקח ללכת מיל הוא 18 דקות. לפי זה, הזמן שלוקח ללכת ג' פרסאות, הוא שלש שעות ושש דקות.
- ממילא, כשמרחק הנסיעה אינו עולה על שלש שעות ושש דקות, מותר לצאת לדרך אפילו ללא אחד משלשת התנאים שהוזכרו לעיל, בתנאי שיהיה לו מספיק זמן להתכונן לשבת כשיגיע ליעדו⁴.
- עם זאת חשוב לציין, שיש להיזהר ולצאת מוקדם, תוך חישוב כל האפשרויות העלולות לקרות בדרך (פקק תנועה, תקר בגלגל וכדומה) על מנת להגיע בזמן לשבת ולהימנע מחלולה⁵.
- על הנוסעים בתחבורה ציבורית, להיזהר ולהגיע ליעדם בזמן בו נהג האוטובוס יוכל לחזור למקומו לפני שבת. יש שכתבו להגיע לכל הפחות שעה לפני כניסת שבת⁶.

מקורות והערות

1. במסכת סוכה (מד ב) למדנו "אמר אייבו משום רבי אלעזר בר צדוק אל יהלך אדם בערבי שבתות יותר משלש פרסאות אמר רב כהנא לא אמרן אלא לביתיה אבל לאושפיזיה אמאי דנקיט סמיך ואיכא דאמרי אמר רב כהנא לא נצרכא אלא אפילו לביתיה אמר רב כהנא בדידי הוה עובדא ואפילו כסא דהרסנא לא אשכחי".

ופירש רש"י, "לא יהלך אלא ישבות לו בעוד יום גדול, ויכין לו סעודת שבת. אלא לביתיה - שהולך לביתו, והם אינם יודעים שיבא היום, ואין מכינים לצורכו, והוא כועס עליהם". וההבדל בין הלישנא קמא ללישנא בתרא היא בדין ההולך להתארח, שללישנא קמא מותר וללישנא בתרא אסור, לפי שכשהולך לביתו "מה שמוצא אם מעט אם רב שלו הוא, אף על פי כן לא יהלך, וכל שכן לאושפיזיה, שלא ימצא כלום" (לשון רש"י שם).

וכתב בבית יוסף (סי' רמט) "וכתבו זה הרי"ף (ז:) והרא"ש (סי' לח) בסוף פרק קמא דשבת, ומשמע דכלישנא בתרא נקטינן וכן פסק הרמב"ם בפ"ל (הי"א) וכך הם דברי רבינו".

וכך נפסק להלכה בשו"ע (סי' רמט סע' א) "אין הולכים בערב שבת יותר מג' פרסאות, כדי שיגיע לביתו בעוד היום גדול ויוכל להכין צרכי סעודה לשבת, בין שהולך לבית אחרים בין שהולך לביתו".

2. כתב הב"י (שם) "כתב רבינו ירוחם בח"א (ני"ב סד ע"ד) ונראה כי הכל לפי הענין שאם שלח השליח לפניו או צוה קודם לביתו להכין לו אין זה מן הכלל וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב שהרי אין בני ביתו יודעים שהיום יבוא כדי להכין לו ופשוט הוא".

וכך פסק בשו"ע (שם) "ואם שלח להודיעם שהוא הולך שם לשבת, מותר לילך כמה פרסאות בכל גוונא".

3. כתב המאירי (שבת יט א ד"ה במסכת סוכה) "במסכת סוכה התבאר שאסור להלך בערבי שבתות יותר משלש פרסאות ולא סוף דבר כשהולך למקום אחר שהדבר קרוב שלא למצוא שם הכנתו לשבת אלא אפילו חוזר לביתו שמא מתוך שאינו לשם אין משתדלין בהכנה כל כך והוא שאמרו שם אמר רב כהנא בדידי הוה עובדא ואפי' כסא דהרסנא לא אשכחי ומ"מ אם נודע לו שמכינים בהעדפה נראה שמותר ואין חוששים למקרה או לסיבה ויראה שעל זה נהגו להקל בה".

והגר"ע יוסף זצ"ל הביא (חזון עובדיה שבת א עמ' לט) שכך כתב גם בעל המאורות.

וכך כתבו להלכה כמה אחרונים. המגן אברהם (סי' רמט ס"ק ב) כתב בשם האגודה (סוכה פ"ד סי' לט) "ובמדינות האלו רוב בני אדם מכינין בריוח ולכן אין נזהרים בזה".

וכך פסק המשנה ברורה (שם ס"ק ג) והגר"ע יוסף זצ"ל (שם) ובשמירת שבת כהלכתה (ח"ב פמ"ב סע' כד).

4. כתב המגן אברהם (שם ס"ק א) "ואם הוא יושב בעגלה יכול ללכת יותר ומ"מ יזהר שיהיה יכול להגיע בעוד היום גדול". טעמו של דבר הוא שאנו מחשבים את מרחק הג' פרסאות, לא לפי מרחק פיסי אלא לפי הזמן שלוקח לעבור מרחק כזה.

וכתב המשנה ברורה (ס"ק א) "תחלת היום והוא קרוב לשליש היום כפי מהלך אדם בינוני י' פרסאות ביום ובנוסע בעגלה או רוכב על סוס דנוסע במהרה יוכל ליסע הרבה יותר מג' פרסאות עד שלישי היום ומהב"ח משמע להקל בנוסע בעגלה ליסע אפילו אחר חצות היום ובלבד שיעמוד לשבות בעוד היום גדול בכדי שיוכל להכין צרכי שבת".

וכתב הגר"ר מרגליות זצ"ל (נפש חיה סי' רמט סע' א) "בכל מקום נקטו לאמת המידה ההליכה ברגל שמצוי הוא ורגילים היו בכך. אף כי מצאנו בירושלמי פסחים (פ"ד ה"ז) שהעשירים בבהמה היו רוכבים, כי העיקר הוא השהיית זמן. וכדברי התפא"י בהלכתא גבירתא פ"ט מ"ב שכתב כשנזכה לעשות הפסח אי"ה בזמנינו שהמציאו התחבולה להליך במהירות ע"י שבילי ברזל כשיהיה שם אזי יהיה דרך רחוקה משונה ממה שקבעה המשנה, ואם אמנם שסיים עתה הדרנא בי מפני שנזכרתי בגמ' פסחים (צד א) ת"ר היה עומד חוץ למודיעים ויכול לכנוס בסוס ובפרדים יכול יהא חייב ת"ל ובדרך לא היה עכ"ל, כתבתי בהגהותיי שזהו אך לדרך רחוקה לפסח בירושלים לפי שהיו רגילים שלא לרכוב מן המודיעים ולפנים כאומרם לא יקל אדם את ראשו מן הצופים ולפנים (ברכות סא ב), ולכן ממקום שנראה ביהמ"ק היה מדרך כבוד וחיוב מצוה שיצנח מעל החמור וילך ברגליו עיין תו"ט פרה (פ"ג מ"ז ד"ה היו מקדימים ברגליהם), ועל ההילוך מן המקום ההוא ברגל ממש הוא שאמרו בחגיגה (ג א) מה יפו פעמיך בנעלים וכו' כמה נאין רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל, שמוכח שהלכו ברגלים ממש וכן מבואר במדרש אגדה ולקח טוב וברבנו בחיי פרשת משפטים (כג טו) ולא יסתר דברי הירושלמי שהבאתי דהיינו מן המודיעים ולפנים שמשם ואילך אין דרכם של בני אדם לרכוב עיין בב"מ (ט ב), אבל בכל שאר דוכתי העיקר היא השהיית זמן עמשי"כ לעיל סי' צט, ומעתה אם ננקוט ששיעור הליכת מיל היא ח"י מינוט כסתימת השי"ע לקמן סי' תנט סע' ב (ועמשי"כ בסי' שמת סע' א) א"כ פרסה שהיא ד' מילין הולכין בשעה וי"ב מנוט א"כ זמן ג' פרסאות היא ג' שעות ומחצה וששה מנוט שעד כדי שיעור השהיית זמן זה מותר להפליג בהליכה רכיבה או נסיעה בעגלה ומסלת הברזל".

וע"ע בחזו"ע (שם) ובשמירת שבת כהלכתה (שם) [וכבר עסקנו בעבר, במסגרת הלכה שבועית, בדין חישוב על פי מרחק או על פי זמן לעניין תפילת הדרך].

וכאמור לעיל, אחד הטעמים לאיסור נסיעה בערב שבת הוא שלא יהיה לו פנאי להכין צרכי שבת, טעם זה קיים גם אם נוסעים במכונית. לכן, יש להקפיד להגיע ליעד בזמן בו ניתן עדיין להכין צרכי שבת (בישולים, מקלחות, גיהוץ וכדומה) לפני כניסתה.

5. כתב המשנה ברורה (ס"ק ג) "ובהרבה אחרונים ראיתי שכתבו דמ"מ צריך לזוהר לכתחלה שלא ילך או יסע עד סמוך לערב מפני שכמה פעמים נכשלים עי"ז ובאים לידי חילול שבת כי בעל אושפיזא או אפילו בביתו כשבא סמוך לשבת מוסיפין לבשל בשבילו ומחללין שבת וגם כמה פעמים יארע דלא יגיע למלון ולביתו מבעוד יום עד שחשכה ממש וכמה חילול שבת יש בהוצאה והכנסה ויציאה מחוץ לתחום ושבייתת בהמתו ולכן כל זה ישים האדם ללבו וימהר לשבות אפילו בכפר ולא יסיתנו היצר לומר עוד היום גדול והדרך טוב אך אם אירע שהלך עד חשיכה והיה בבה"ש בתוך תחום עיר מותר להלוך בתוכה כבסימן תטז וצריך לירד מעגלה וסוס עיין סימן רסו ושם יבואר אי"ה"

וכיוצא בזה כתב גם הערוך השלחן (סי' רמט סע' ג) "ומ"מ יזהר לבא בעוד היום גדול שלא לבא לידי חילול שבת וכ"ש בנסיעה במסילת הברזל צריך לחשוב החשבון היטב שהרי גם כאשר תעמוד ויבא על מקומו נצרך לו לנסוע בעגלה לבא לביתו לכן אם יראה לו שביאת המסילה הוא קרוב לשקיעת החמה יזהר לשבות במקום הקודם וע"פ רוב השטן מקטרג בע"ש ולכן יראה להזהר מאד בזה ושכרו כפול מן השמים ויהיה ממקדישי שבת קדש ולא ממחלליה ח"ו".

וכן כתב בחזו"ע (שם) ובשמירת שבת כהלכתה (שם).

6. כך כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פט"ז אות ז) "שאלה. האם מותר לנסוע בערב שבת ברכב הנהוג על ידי יהודי, באופן שידוע לו שאין הנהג יכול לשוב לביתו קודם כניסת השבת. תשובה. אסור לנסוע בערב שבת ברכב שהנוהג בו חשוד לחלל שבת, וידוע שעתיד לחזור לביתו, ואין באפשרותו להגיע לביתו קודם כניסת השבת".

וכן כתב בספר הלכות שבת בשבת (ח"א פ"ב דיני ערב שבת אות מב).

וראה גם בפסקי תשובות (החדש סי' רמט סע' א הע' 4-5) שם הביא שיש מבארים טעם אחר מהאמור לעיל בעניין איסור הנסיעה. שבדעת תורה הביא בשם שו"ת בנין ציון (ח"ב סי' נח)

שאיסור הנסיעה הוא משום טורח הדרך, שלא יכנס לשבת כשהוא עייף, ולמד מזה הפסקי תשובות שיש להגיע כשעה קודם שבת על מנת שינוח מעט מטורח הדרך לפני שבת.